

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

[૨૦૨૧] ૮ એસ.સી.આર ૭૨૮

એસ્ટેટ ઓફિસર

વિરુદ્ધ

કર્નલ એચ. વી. મંકોટિયા (નિવૃત્ત)

(સિવિલ અપીલ નંબર ૬૨૨૩/૨૦૨૧)

ઓક્ટોબર ૦૭, ૨૦૨૧

[ન્યાયમૂર્તિશ્રી એમ. આર. શાહ અને ન્યાયમૂર્તિ એ. એસ. બોપત્તા]

કાનૂની સેવા સત્તામંડળ અધિનિયમ, ૧૯૮૭-કલમ-૧૯, ૨૦-લોક
અદાલતનું અધિકારક્ષેત્ર-ઠરાવેલ:લોક અદાલતનું અધિકારક્ષેત્ર પક્ષકારો વચ્ચે
સમજૂતી અથવા સમાધાનથી વિવાદનો ઉકેલ લાવવાનો છે-જો કોઈ

સમાધાન/સમજૂતી ન થાય તો, લોક અદાલતે કેસને સદર કેસના ન્યાયીક નિર્ણય માટે જ્યાંથી સંદર્ભ પ્રાપ્ત થયો હતો તે અદાલતમાં પરત કરવો પડશે – એકવાર પક્ષકારો વચ્ચે સમજૂતી અથવા સમાધાન શક્ય ન હોવાનું જાણવા મળે તે પછી ગુણદોષના આધારે આ બાબતનો નિર્ણય લેવાનો લોક અદાલતને કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી–ગુણદોષના આધારે અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરાયેલી રિટ અરજીને ફગાવી દેતા લોક અદાલત દ્વારા સદર વિવાદિત આદેશ પસાર કરવામાં આવેલ છે– રિટ અરજીનો યોગ્યતાના આધારે અને કાયદા અનુસાર નિર્ણય લેવા માટે સદર રીટ હાઈકોર્ટને પરત મોકલવામાં આવે છે.

અપીલને મંજૂરી આપતા અદાલતે ઠેરવેલ કે:

૧. ૧ કાનૂની સેવા સત્તામંડળ અધિનિયમ, ૧૯૮૭ની કલમ ૧૯ની પેટા-કલમ (૫) અનુસાર, લોક અદાલતને (i) અગાઉ પડતર કોઈ પણ કેસ; અથવા (ii) કોઈ પણ બાબત કે જે લોક અદાલતના અધિકારક્ષેત્રમાં આવે છે અને જે અદાલત સમક્ષ લાવવામાં આવતી નથી, તેના સંબંધમાં વિવાદના પક્ષકારો વચ્ચે સમજૂતી અથવા સમાધાન નક્કી કરવા અને તેના પર પહોંચવાનો અધિકારક્ષેત્ર હશે. કલમ ૨૦ની પેટા-કલમ (૧) અનુસાર, જેમાં કલમ ૧૯ની પેટા-કલમ (૫) ના ખંડ (૧) માં ઉલ્લેખિત કોઈ પણ કેસ-(૧) (એ) તેના પક્ષો સંમત થાય છે; અથવા (૧) (બી) તેના પક્ષકારોમાંથી કોઈ એક પક્ષ

સમાધાન માટે કેસને લોક અદાલતમાં મોકલવા માટે અદાલતમાં અરજી કરે છે અને જો આવી અદાલતને પ્રથમ દૃષ્ટિએ સંતોષ થાય કે આવા સમાધાનની શક્યતાઓ છે અથવા (૨) અદાલતને સંતોષ થાય છે કે આ બાબત લોક અદાલત દ્વારા સંજ્ઞાન લેવા માટે યોગ્ય છે, તો અદાલત કેસને આ રીતે મોકલશે: લોક અદાલત. તે વધુમાં જોગવાઈ કરે છે કે પક્ષકારોને સાંભળવાની વાજબી તક આપ્યા સિવાય આવી અદાલત દ્વારા કલમ (૧) ની પેટા-કલમ (બી) અથવા કલમ (૨) હેઠળ કોઈ પણ કેસ લોક અદાલતમાં મોકલવામાં આવશે નહીં. કલમ ૨૦ની પેટા-કલમ (૩) મુજબ, જ્યાં પેટા-કલમ (૧) હેઠળ કોઈ કેસ લોક અદાલતમાં મોકલવામાં આવે છે અથવા જ્યાં પેટા-કલમ (૨) હેઠળ તેનો સંદર્ભ આપવામાં આવે છે, ત્યાં લોક અદાલત કેસ અથવા બાબતનો નિકાલ કરવા માટે આગળ વધશે અને પક્ષકારો વચ્ચે સમજૂતી અથવા સમાધાન પર પહોંચશે. કલમ ૨૦ની પેટા-કલમ (૫) વધુમાં જોગવાઈ કરે છે કે જ્યાં પક્ષકારો વચ્ચે કોઈ સમજૂતી અથવા સમાધાન થઈ શક્યું ન હોય તેવા આધાર પર લોક અદાલત દ્વારા કોઈ ચુકાદો આપવામાં ન આવે, તો તે કેસનો રેકૉર્ડ તે અદાલતને પરત કરવામાં આવશે, જેમાંથી પેટા-કલમ (૧) હેઠળ સંદર્ભ પ્રાપ્ત થયો છે, જેનો કાયદા અનુસાર નિકાલ કરવામાં આવે. લોક અદાલતનો અધિકારક્ષેત્ર વિવાદના પક્ષકારો વચ્ચે સમજૂતી અથવા સમાધાન નક્કી કરવાનો અને તેના પર પહોંચવાનો રહેશે અને એકવાર ઉપરોક્ત સમાધાન/સમાધાન નિષ્ફળ જાય અને પક્ષકારો વચ્ચે કોઈ સમજૂતી અથવા સમાધાન ન થઈ શકે, ત્યારે લોક અદાલતે

કેસને તે અદાલતમાં પરત કરવો પડશે જ્યાંથી કાયદા અનુસાર નિકાલ માટે સંદર્ભ પ્રાપ્ત થયો છે અને કોઈ પણ સંજોગોમાં, પક્ષકારો વચ્ચે સમજૂતી અથવા સમાધાન ન થઈ શક્યું હોવાનું જણાયા પછી ગુણદોષના આધારે બાબત નક્કી કરવા માટે લોક અદાલતને કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી. [ફકરા ૬. ૧, ૨. ૨ અને ૭]
[૭૩૩-જી-એચ; ૭૩૪-એ-એફ]

પંજાબ રાજ્ય અને અન્યો વિરુદ્ધ ગણપત રાજ
(૨૦૦૬) ૮ એસ. સી. સી. ૩૬૪: [૨૦૦૬] ૬ પૂરક
એસ.સી.આર ૨૫-તેના પર આધાર રાખે છે.

કેસ કાયદો સંદર્ભ

[૨૦૦૬] ૬ પૂરક એસ.સી.આર	પર આધાર રાખે છે	પરિચ્છેદ
૨૫		૮

સિવિલ એપેલેટ જ્યુરિસડિક્શન:સિવિલ અપીલ નં. ૬૨૨૩/૨૦૨૧

રીટ પિટિશન નં. ૮૦૭૪/૨૦૧૧ માં ઇન્ડોર ખાતેની મધ્ય પ્રદેશ
હાઈકોર્ટની બેન્ચના ૩૦/૧૧/૨૦૧૩ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

વિક્રમજીત બેનર્જી, એએસજી, અરવિંદ કુમાર શર્મા, અપીલકર્તા વતી
વકીલો.

વિક્રાંત સિંહ બૈસ, યોગીશ તિવારી, પ્રતિવાદીના વકીલો.

અદાલતનો ચુકાદો આમના દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો

ન્યાયમૂર્તિશ્રી એમ. આર. શાહ

૧. મધ્ય પ્રદેશ હાઈકોર્ટ, ઇન્ડોર ખાતેની બેન્ચે રિટ પિટિશન નંબર
૮૦૭૪/૨૦૧૧ માં પસાર કરેલા વિવાદિત આદેશથી વ્યથિત અને અસંતુષ્ટ
અનુભવતા, જેના દ્વારા ૩૦/૧૧/૨૦૧૩ પર યોજાયેલી લોક અદાલતમાં, લોક
અદાલતના સભ્યોએ રિટ પિટિશનના ગુણદોષમાં પ્રવેશ કર્યો છે અને ગુણદોષના
આધારે અપીલકર્તા દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી ઉપરોક્ત રિટ પિટિશનને ફગાવી
દીધી છે, મૂળ રિટ અરજદારે વર્તમાન અપીલને પસંદ કરી છે.

૨. કે અહીં અપીલકર્તાએ ઉચ્ચ અદાલત સમક્ષ રિટ પિટિશન નં.
૮૦૭૪/૨૦૧૧ દાખલ કરી હતી. આ બાબત લોક અદાલત સમક્ષ
૩૦/૧૧/૨૦૧૩ પર સૂચિબદ્ધ કરવામાં આવી હતી. વિવાદિત આદેશ દ્વારા,

હાઈકોર્ટ દ્વારા યોજાયેલી લોક અદાલતના સભ્યોએ રિટ અરજીના ગુણદોષમાં પ્રવેશ કર્યો અને ગુણદોષ પર તેને ફગાવી દીધી, જે વર્તમાન અપીલનો વિષય છે.

૨. ૧ ત્યારબાદ અપીલકર્તાએ મુખ્ય રિટ પિટિશનને પુનઃસ્થાપિત કરવા માટે હાઈકોર્ટ સમક્ષ પુનઃસ્થાપન અરજી દાખલ કરી હતી જેમાં રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે લોક અદાલતમાં પસાર કરવામાં આવેલો આદેશ લોક અદાલતના અધિકારક્ષેત્રની બહાર છે અને તેથી, તે કાયદાની નજરમાં કાયદેસર નથી. જો કે, આ અરજી હાઈકોર્ટ દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હતી અને તેથી હાલની અપીલ.

૩. અપીલકર્તા વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન એ. એસ. જી. શ્રી વિક્રમજીત બેનર્જીએ ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી છે કે લોક અદાલતમાં વિવાદિત આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો છે અને મધ્ય પ્રદેશ હાઈકોર્ટની લોક અદાલતે આ કેસને ગુણદોષના આધારે ધ્યાનમાં લીધો છે અને ગુણદોષના આધારે તેને ફગાવી દીધો છે, જે કાનૂની સેવાઓ સત્તામંડળ અધિનિયમ, ૧૯૮૭ (ત્યારબાદ "અધિનિયમ, ૧૯૮૭" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) ની સંબંધિત જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને સંપૂર્ણપણે અસ્વીકાર્ય છે. શ્રી બેનર્જી, વિદ્વાન એ. એસ. જી. એ તેમની રજૂઆતના સમર્થનમાં અધિનિયમ, ૧૯૮૭ની કલમ ૧૯ (૫), કલમ ૨૦ (૩) અને કલમ ૨૦ (૫) પર ભારે આધાર રાખ્યો છે કે લોક અદાલતને

વિવાદના પક્ષો વચ્ચે સમજૂતી અથવા *સમાધાન* નક્કી કરવા અને તેના પર પહોંચવાનો અધિકારક્ષેત્ર હશે અને *સમાધાન* ન થાય તો કેસના ગુણદોષમાં પ્રવેશવાનો અને ગુણદોષના આધારે બાબતનો નિર્ણય લેવાનો કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી. તેથી, એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે મધ્ય પ્રદેશ હાઈકોર્ટની લોક અદાલત દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલો વિવાદિત આદેશ સંપૂર્ણપણે અધિકારક્ષેત્ર વગરનો છે. પંજાબ રાજ્ય અને અન્યો વિરુદ્ધ ગણપત રાજ (૨૦૦૬) ૮ એસ. સી. સી. ૩૬૪ના કેસમાં આ અદાલતના નિર્ણય પર આધાર રાખવામાં આવેલ છે.

૩. ૧ વર્તમાન અપીલનો વિરોધ કરતી વખતે પ્રતિવાદી વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી છે કે આ બાબત અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલની સંમતિથી લોક અદાલત સમક્ષ મૂકવામાં આવી હતી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે, એકવાર આ બાબત સંમતિ સાથે લોક અદાલત સમક્ષ મૂકવામાં આવે તે પછી, સમગ્ર બાબત લોક અદાલત સમક્ષ મોટા પાયે રહેશે અને તેથી, અરજીમાં કોઈ તથ્ય ન મળતાં, લોક અદાલતના સભ્યોએ રિટ પિટિશનને યોગ્ય રીતે ફગાવી દીધી છે, જે હકીકતો અને કેસના સંજોગોમાં બંધારણની કલમ ૧૩૬ હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરીને આ અદાલત દ્વારા દખલ કરવાની જરૂર નથી.

૪. સંબંધિત પક્ષોના વિદ્વાન સલાહકારને લાંબા સમય સુધી સાંભળ્યા.

૫. આ અદાલતની વિચારણા માટે જે ટૂંકો પ્રશ્ન પૂછવામાં આવ્યો છે તે એ છે કે શું ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા યોજાયેલી લોક અદાલતમાં, શું લોક અદાલતના સભ્યો માટે રિટ અરજીના ગુણદોષમાં પ્રવેશ કરવા અને પક્ષકારો વચ્ચે કોઈ સમાધાન થયું ન હોય તો ગુણદોષના આધારે તેને રદ કરવા માટે તે ખુલ્લું હતું?

૬. ઉપરોક્ત પ્રશ્નનો જવાબ આપતી વખતે, કાનૂની સેવાઓ સત્તામંડળ અધિનિયમ, ૧૯૮૭ની સંબંધિત જોગવાઈઓ, જે લોક અદાલતના અધિકારક્ષેત્રને અસર કરતી હોત, તેનો ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી છે, જે નીચે મુજબ છે:—

“૧૯. લોક અદાલતોની રચના—(૧) દરેક રાજ્ય સત્તામંડળ અથવા જિલ્લા સત્તામંડળ અથવા સર્વોચ્ચ અદાલતની કાનૂની સેવાઓ સમિતિ અથવા દરેક ઉચ્ચ અદાલતની કાનૂની સેવાઓ સમિતિ અથવા, યથાસ્થિતિ, તાલુકા કાનૂની સેવાઓ સમિતિ, આવા અંતરાલો અને સ્થળોએ અને આવા અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવા માટે અને તે યોગ્ય લાગે તેવા ક્ષેત્રો માટે લોક અદાલતોનું આયોજન કરી શકે છે.

(૨) એક વિસ્તાર માટે આયોજિત દરેક લોક અદાલતમાં નીચેની સંખ્યાઓનો સમાવેશ થવો જોઈએ:—

(એ) સેવારત અથવા નિવૃત્ત ન્યાયિક અધિકારીઓ; અને

(બી) રાજ્ય સત્તામંડળ અથવા જિલ્લા સત્તામંડળ અથવા સર્વોચ્ચ અદાલતની કાનૂની સેવાઓ સમિતિ અથવા ઉચ્ચ અદાલતની કાનૂની સેવાઓ સમિતિ દ્વારા નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવે તે વિસ્તારની અન્ય વ્યક્તિઓ અથવા તાલુકા કાનૂની સેવાઓ સમિતિ, આવી લોક અદાલતોનું આયોજન કરે છે.

(૩) સુપ્રીમ કોર્ટની કાનૂની સેવાઓ સમિતિ દ્વારા આયોજિત લોક અદાલતો માટે પેટા-કલમ (૨) ના ખંડ (બી) માં ઉલ્લેખિત અન્ય વ્યક્તિઓનો અનુભવ અને લાયકાત ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ સાથે પરામર્શ કરીને કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા સૂચવવામાં આવે તેવી રહેશે.

(૪) પેટા-કલમ (૩) માં ઉલ્લેખિત સિવાયની લોક અદાલતો માટે પેટા-કલમ (૨) ના ખંડ (બી) માં ઉલ્લેખિત અન્ય વ્યક્તિઓનો અનુભવ અને લાયકાત ઉચ્ચ ન્યાયાલયના મુખ્ય ન્યાયાધીશ સાથે પરામર્શ કરીને રાજ્ય સરકાર દ્વારા સૂચવવામાં આવે તેવી રહેશે.

(પ) લોક અદાલતને વિવાદના પક્ષકારો વચ્ચે સમજૂતી અથવા સમાધાન નક્કી કરવા અને તેના પર પહોંચવાનો અધિકારક્ષેત્ર હશે:—

(i) અગાઉ બાકી રહેલો કોઈ કેસ; અથવા

(ii) કોઈ પણ બાબત જે તેના અધિકારક્ષેત્રમાં આવે છે અને તેની સામે લાવવામાં આવતી નથી,

કોઈપણ અદાલત કે જેના માટે લોક અદાલતનું આયોજન કરવામાં આવે છે.

પરંતુ કોઈ પણ કાયદા હેઠળ સમાધાનપાત્ર ન હોય તેવા ગુનાને લગતા કોઈ પણ કેસ અથવા બાબતના સંદર્ભમાં લોક અદાલતને કોઈ અધિકારક્ષેત્ર રહેશે નહીં.

૨૦. લોક અદાલતો દ્વારા કેસોનું સંજ્ઞાન—(૧) જ્યાં કોઈ પણ સંજોગોમાં કલમ ૧૯ (i) ની પેટા-કલમ (પ) ના ખંડ (i) માં ઉલ્લેખિત હોય.

(i)(એ) તેના પક્ષો સંમત થાય છે; અથવા

(i)(બી) તેના પક્ષકારોમાંથી કોઈ એક પક્ષ સમાધાન માટે કેસને લોક અદાલતમાં મોકલવા માટે અદાલતમાં અરજી કરે

છે અને જો આવી અદાલતને પ્રથમ દષ્ટિએ સંતોષ થાય કે
આવા સમાધાનની શક્યતાઓ છે; અથવા

(ii) અદાલતને સંતોષ થાય છે કે આ બાબત લોક અદાલત
દ્વારા સંજ્ઞાન લેવા માટે યોગ્ય છે.

અદાલત આ કેસને લોક અદાલતમાં મોકલશે:

પરંતુ પક્ષકારોને સાંભળવાની વાજબી તક આપ્યા
સિવાય આવી અદાલત દ્વારા ખંડ (i) અથવા ખંડ (ii) ની પેટા-
કલમ (બી) હેઠળ કોઈ પણ કેસ લોક અદાલતમાં મોકલવામાં
આવશે નહીં.

(૨) હાલમાં અમલમાં હોય તેવા અન્ય કોઈ કાયદામાં
કંઈપણ હોવા છતાં, કલમ ૧૮ની પેટા-કલમ (૧) હેઠળ લોક
અદાલતનું આયોજન કરતી સત્તાધિકારી અથવા સમિતિ, કલમ
૧૮ની પેટા-કલમ (૫) ના ખંડ (ii) માં ઉલ્લેખિત કોઈ પણ
બાબતમાં પક્ષકારોમાંથી કોઈ એક તરફથી અરજી પ્રાપ્ત થયા પછી,
આવી બાબતને લોક અદાલત દ્વારા નક્કી કરવાની જરૂર છે, તે
નક્કી કરવા માટે આવી બાબતને લોક અદાલતમાં મોકલી શકે છે:

પરંતુ અન્ય પક્ષને સાંભળવાની વાજબી તક આપ્યા સિવાય
કોઈપણ બાબત લોક અદાલતમાં મોકલવામાં આવશે નહીં.

(૩) જ્યાં પેટા-કલમ (૧) હેઠળ કોઈ કેસ લોક અદાલતમાં મોકલવામાં આવે અથવા જ્યાં પેટા-કલમ (૨) હેઠળ તેનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હોય, ત્યાં લોક અદાલત કેસ અથવા બાબતનો નિકાલ કરવા માટે આગળ વધશે અને પક્ષકારો વચ્ચે સમજૂતી અથવા સમાધાન પર પહોંચશે.

(૪) દરેક લોક અદાલત, આ અધિનિયમ હેઠળ તેની સમક્ષ કોઈ પણ સંદર્ભ નક્કી કરતી વખતે, પક્ષો વચ્ચે સમજૂતી અથવા સમાધાન પર પહોંચવા માટે અત્યંત અભિયાન સાથે કાર્ય કરશે અને ન્યાય સમાનતા, નિષ્પક્ષતા અને અન્ય કાયદાકીય સિદ્ધાંતો દ્વારા માર્ગદર્શન આપવામાં આવશે.

(૫) પક્ષકારો વચ્ચે કોઈ સમજૂતી અથવા સમાધાન થઈ શક્યું ન હોય તેવા આધાર પર લોક અદાલત દ્વારા કોઈ ચુકાદો આપવામાં ન આવે તો, કેસનો રેકૉર્ડ તે અદાલતને પરત કરવામાં આવશે, જેમાંથી પેટા-કલમ (૧) હેઠળ સંદર્ભ પ્રાપ્ત થયો છે.

(૬) પેટા-કલમ (૨) માં ઉલ્લેખિત બાબતમાં પક્ષકારો વચ્ચે કોઈ સમજૂતી અથવા સમાધાન થઈ શકતું નથી તેવા આધારે લોક અદાલત દ્વારા કોઈ ચુકાદો આપવામાં ન આવે તો તે લોક અદાલત પક્ષકારોને અદાલતમાં ઉપાય શોધવાની સલાહ આપશે.

(૭) જ્યાં પેટા-કલમ (૫) હેઠળ કેસનો રેકૉર્ડ અદાલતને પરત કરવામાં આવે છે, ત્યાં આવી અદાલત પેટા-કલમ (૧) હેઠળ આવા સંદર્ભ પહેલાં જે તબક્કે પહોંચી હતી ત્યાંથી આવા કેસ સાથે વ્યવહાર કરવા માટે આગળ વધશે. ”

૬. ૧ કલમ ૧૮ની પેટા-કલમ (૫) અનુસાર, લોક અદાલતને (૧) અગાઉ પડતર કોઈ પણ કેસ; અથવા (૨) કોઈ પણ બાબત જે કોઈ પણ અદાલતના અધિકારક્ષેત્રમાં આવે છે અને તેની સામે લાવવામાં આવતી નથી, તેના સંબંધમાં વિવાદના પક્ષકારો વચ્ચે સમજૂતી અથવા *સમાધાન* નક્કી કરવા અને તેના પર પહોંચવાનો અધિકારક્ષેત્ર હશે. કલમ ૨૦ની પેટા-કલમ (૧) મુજબ, જ્યાં કલમ ૧૮ (i) (એ) ની પેટા-કલમ (૫) ના ખંડ (i) માં ઉલ્લેખિત કોઈ પણ કેસમાં તેના પક્ષો સંમત થાય છે; અથવા (i) (બી) તેના પક્ષોમાંથી કોઈ એક પક્ષ *સમાધાન* માટે કેસને લોક અદાલતમાં મોકલવા માટે અદાલતમાં અરજી કરે છે અને જો આવી અદાલતને પ્રથમ દૃષ્ટિએ સંતોષ થાય કે આવા *સમાધાન*ની શક્યતાઓ છે અથવા (ii) અદાલતને સંતોષ થાય છે કે આ બાબત લોક અદાલત દ્વારા સંજ્ઞાન લેવા માટે યોગ્ય છે, તો અદાલત કેસને આ રીતે મોકલશે: લોક અદાલત. તે વધુમાં જોગવાઈ કરે છે કે પક્ષકારોને સાંભળવાની વાજબી તક આપ્યા સિવાય આવી અદાલત દ્વારા કલમ (૧) ની પેટા-કલમ

(બી) અથવા કલમ (૨) હેઠળ કોઈ પણ કેસ લોક અદાલતમાં મોકલવામાં આવશે નહીં.

૬. ૨ કલમ ૨૦ની પેટા-કલમ (૩) મુજબ, જ્યાં પેટા-કલમ (૧) હેઠળ કોઈ કેસ લોક અદાલતમાં મોકલવામાં આવે છે અથવા જ્યાં પેટા-કલમ (૨) હેઠળ તેનો સંદર્ભ આપવામાં આવે છે, ત્યાં લોક અદાલત કેસ અથવા બાબતનો નિકાલ કરવા માટે આગળ વધશે અને પક્ષકારો વચ્ચે સમજૂતી અથવા *સમાધાન* પર પહોંચશે. કલમ ૨૦ની પેટા-કલમ (૫) વધુમાં જોગવાઈ કરે છે કે જ્યાં પક્ષકારો વચ્ચે કોઈ સમજૂતી અથવા *સમાધાન* થઈ શક્યું ન હોય તેવા આધાર પર લોક અદાલત દ્વારા કોઈ ચુકાદો આપવામાં ન આવે, તો તે કેસનો રેકૉર્ડ તે અદાલતને પરત કરવામાં આવશે, જેમાંથી પેટા-કલમ (૧) હેઠળ સંદર્ભ પ્રાપ્ત થયો છે, જેનો કાયદા અનુસાર નિકાલ કરવામાં આવે.

૭. આમ, કાનૂની સેવાઓ સત્તામંડળ અધિનિયમ, ૧૯૮૭ની ઉપરોક્ત જોગવાઈઓનું વાજબી વાંચન એ સ્પષ્ટ કરે છે કે લોક અદાલતનું અધિકારક્ષેત્ર વિવાદના પક્ષો વચ્ચે સમજૂતી અથવા *સમાધાન* નક્કી કરવાનું અને તેના પર પહોંચવાનું રહેશે અને એકવાર ઉપરોક્ત સમજૂતી / *સમાધાન* નિષ્ફળ જાય અને પક્ષો વચ્ચે કોઈ સમજૂતી અથવા સમાધાન થઈ શક્યું ન હોય, તો લોક અદાલતે કેસને તે અદાલતમાં પરત કરવો પડશે જ્યાંથી કાયદા અનુસાર નિકાલ માટે

સંદર્ભ પ્રાપ્ત થયો છે અને કોઈ પણ સંજોગોમાં, સમજૂતી અથવા સમાધાન થયું હોવાનું જણાયા પછી લોક અદાલતને આ બાબતને યોગ્ય રીતે નક્કી કરવાનો કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી. પક્ષો વચ્ચે સમાધાન થઈ શક્યું ન હતું.

૮. આ અદાલત દ્વારા પંજાબ રાજ્ય અને અન્યો વિરુદ્ધ ગણપત રાજ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં સમાન પ્રશ્ન પર વિચારણા કરવામાં આવી હતી અને અધિનિયમ, ૧૯૮૭ની કલમ ૨૦ પર વિચારણા કર્યા પછી, તેનું નિરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું છે અને ફરિયાદમાં નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યો છે:—

“૭. કલમ ૨૦ની પેટા-કલમ (૩) માં વપરાયેલી ચોક્કસ ભાષા એ સ્પષ્ટ કરે છે કે લોક અદાલત પક્ષો વચ્ચે સમજૂતી અથવા સમાધાન દ્વારા કોઈ બાબતનો નિકાલ કરી શકે છે. કલમ ૨૦ની પેટા-કલમો (૩) અને (૫) માં બે નિર્ણાયક શબ્દો "સમજૂતી" અને "સમાધાન" છે. પહેલાની અભિવ્યક્તિનો અર્થ થાય છે પરસ્પર છૂટછાટો દ્વારા મતભેદોની પતાવટ. તે માંગણીઓના પારસ્પરિક ફેરફાર દ્વારા વિરોધાભાસી અથવા વિરોધી દાવાઓના સમાયોજન દ્વારા કરવામાં આવેલી સમજૂતી છે. ટર્મ્સ ડી લા લે અનુસાર, "સમાધાન એ બે અથવા વધુ પક્ષોનું પરસ્પર વચન છે જે વિવાદમાં છે". બોવીયર અનુસાર તે "બે અથવા વધુ વ્યક્તિઓ

વચ્ચેનો કરાર છે, જે કાયદાકીય દાવાને ટાળવા માટે, તેમના મતભેદોને સૌહાર્દપૂર્ણ રીતે સમાધાન કરે છે, જેમ કે શરતો પર તેઓ સંમત થઈ શકે છે". "સમાધાન" શબ્દ દરેક બાજુએ સમજણના કેટલાક તત્વને સૂચવે છે. સંપૂર્ણ સમર્પણનું વર્ણન કરવું યોગ્ય નથી. (એન. એફ. યુ. ડેવલપમેન્ટ ટ્રસ્ટ લિમિટેડ, રી [(૧૯૭૩) ૧ ઓલ ઇ. આર. ૧૩૫ જુઓ:(૧૯૭૨) ૧ ડબલ્યુ.એલ.આર. ૧૫૪૮ (સી.એચ.ડી)]). સમાધાન હંમેશા ઢિપક્ષી હોય છે અને તેનો અર્થ પરસ્પર ગોઠવણ થાય છે. "સમાધાન એ પરસ્પર સંમતિ દ્વારા કાનૂની કાર્યવાહીની સમાપ્તિ છે. આ કેસમાં સમાધાન કે સમાધાન સામેલ નહોતું અને લોક અદાલત દ્વારા તેનો નિકાલ થઈ શક્યો ન હોત. જો કોઈ સમજૂતી અથવા સમાધાન થતું નથી અથવા થઈ શકે છે, તો લોક અદાલત દ્વારા કોઈ આદેશ પસાર કરી શકાતો નથી. તેથી, પ્રતિવાદી દ્વારા દાખલ કરાયેલ સિવિલ રિટ પિટિશન નંબર ૯૪૩/૨૦૦૦ નો નિકાલ સ્પષ્ટપણે અસ્વીકાર્ય છે. "

૯. ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને, લોક અદાલત દ્વારા ગુણદોષના આધારે રિટ પિટિશનને ફગાવી દેવાનો વિવાદિત આદેશ ટકવાપાત્ર નથી અને તે રદ કરવા પાત્ર છે. પ્રતિવાદી વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ દ્વારા કરવામાં

આવેલી રજૂઆત કે એકવાર આ બાબતને સંમતિ સાથે લોક અદાલત સમક્ષ મૂકવામાં આવી હતી, તે પછી સમગ્ર બાબત લોક અદાલત સમક્ષ છે અને તેથી, ગુણદોષના આધારે આ બાબતનો નિકાલ કરવામાં લોક અદાલતને ન્યાયી ઠેરવવામાં આવે છે, તેમાં કોઈ તથ્ય નથી અને તેને સંપૂર્ણ રીતે નકારી કાઢવાની જરૂર છે. આ બાબતને લોક અદાલત સમક્ષ મૂકવાની સંમતિ પક્ષકારો વચ્ચે સમજૂતી અથવા *સમાધાન* પર પહોંચવાની હતી, ગુણદોષના આધારે નિર્ણય લેવા માટે આ બાબતને લોક અદાલત સમક્ષ મૂકવાની નહીં. એકવાર કલમ ૨૦ની પેટા-કલમ (૫) માં જોગવાઈ મુજબ, લોક અદાલત સમક્ષ પક્ષકારો વચ્ચે કોઈ સમાધાન ન થાય અને/અથવા *સમાધાન* ન થાય, પછી આ બાબતને તે અદાલતમાં પરત કરવી પડશે જ્યાંથી આ બાબતને સંબંધિત અદાલત દ્વારા ગુણદોષના આધારે નિર્ણય લેવા માટે લોક અદાલતમાં મોકલવામાં આવી હતી.

૧૦. ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને અને ઉપર જણાવેલા કારણોને ધ્યાનમાં રાખીને, લોક અદાલત, મધ્ય પ્રદેશ હાઈકોર્ટ દ્વારા રિટ પિટિશન નં. ૮૦૭૪/૨૦૧૧ માં ૩૦/૧૧/૨૦૧૩ તારીખના વિવાદિત આદેશને રદ કરવામાં આવે છે. ગુણદોષ અને કાયદા અનુસાર રિટ પિટિશન નં. ૮૦૭૪/૨૦૧૧ પર નિર્ણય લેવા માટે આ મામલાને હાઈકોર્ટમાં પરત મોકલવામાં આવે છે. રિટ પિટિશન નં. ૮૦૭૪/૨૦૧૧ ને ગુણદોષ પર અને

કાયદા અનુસાર તેના નિર્ણય માટે હાઈકોર્ટની ફાઈલમાં પુનઃસ્થાપિત કરવાનો આદેશ આપવામાં આવે છે. તે મુજબ વર્તમાન અપીલને મંજૂર કરવામાં આવે છે. કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, ખર્ચ અંગે કોઈ આદેશ નથી.

બાકી અરજીઓ, જો કોઈ હોય તો, તેનો પણ નિકાલ કરવામાં આવે છે.

અપીલ મંજૂરી કરવામાં આવે છે.

This judgment has been translated using AI Tool - SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.